

İBNU'T- TARÂVE EL- ENDÜLÜSÎ VE İLMÎ HAYATI

Semira KARUKO (*)

Teysir Muhammed el-Ziyâdât (**)

Öz

İbnu't-Tarâve, Endülüslü tarihini en verimli zamanlarının tanıdığı, öne çıkan büyük Nahiv âlimlerindendir. Kendisinden nahiv ilmini öğrenen ve onun görüşlerini benimseyip dil ve nahivdeki metoduna göre hareket eden birçok talebe oldu. O, edebiyat ve nahiv ilmindeki gayretleriyle Mâlika şehrinden nahiv araştırmalarında hatırı sayılır bir düşünür olarak çıkmıştır.

Bu konu, İbnu't-Tarâve ve onun nahiv ilmindeki yeri ile ilgili çalışmaların azlığından dolayı kaleme alınmıştır. Nitekim böylesine önemli bir nahiv âlimiyle ilgili çalışmalar ülkemizde yok denecek kadar azdır. Bu araştırma, İbnu't- Tarâve'nin hayatı, yetiştiği ortam, en tanınan hocaları ve ondan nahiv ilmini öğrenip, onun metodlarını benimseyen ve görüşleriyle hareket eden nahiv öğrencilerine bir ışık tutma girişimidir. Talebeleri, onun görüşlerinden hem istifade etmiş hem de başkalarının istifade etmelerini sağlamışlardır. Nitekim İbnu't-Tarâve Endülüslü'te nahiv alanında müstakil olarak eser veren ilk âlimlerdendir. Eserleri, nahiv ilminin ve kapalı yönlerinin anlaşılması, zor noktalarının ortaya konması hususunda da önem arz etmektedir.

Araştırmamızda İbnu't-Tarâve'nin doğumu, yetişkinliği, vefatı, adı, künyesi ve nesebi, ayrıca da sahip olduğu ilim ve kültür hakkında bilgiler verdik. Akabinde de hocalarının ve talebelerinin isimlerini, ayrıca şiir ile edebiyatını zikrettik. İlmî şahsiyetinden sonra en önemli noktaları vurguladığımız "sonuç" ve "kaynakça"yla çalışmamızı sonlandırdık.

Anahtar Kelimeler: İbnu't-Tarâve, Nahiv, Endülüslü, Risâletu'l- İfşâh.

The Scientific Life of Ibnul Tarawah Alandalusia

Abstract

Ibnul Tarawah is among the best known Arabic linguists of Andalusia era. There were many linguists students who learned from him and adopted his methods and views. He was raised in Malica town to be a well known researcher, a scholar and a thinker. This topic has been chosen because of the importance of Ibnul Tarawah and his works in Arabic linguistics and because of the scarcity of his kind of works he produced. As a matter of fact such work in regard of such scholar in our country is very rare. This study includes the biography of Ibnul Tarawah the environment he grew up in, the most known teachers of him and the students who learned from him and adopted his methods. His students not just learned from him but also taught others. The fact is that Ibnul tarawah was the first scholar of Andalusia who independantly produced works in Arabic linguistics. His works are important in shedding light on unexplicit sides of Nahiv and explain the difficult points of it.

In our study we have provided details on Ibnul Tarawah's name, birth, teenage period, adulthood, his death, the name he was known by and the academic scientific and cultural work he achieved. Followed by the names of his teachers and distinguished students, also we have talked about his poetry and literature works produced. After having discussed his scholaristic personality, our study finalised by talking about many important aspects of him in the sections of 'conclusion' and 'resources'.

Keywords: Ibnul-Tarawah, Nahiv, Enduluem, Risâletu'l- İfşâh

*) Yrd. Doç. Dr., Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Belâgatı Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi, (e-posta: semira_yayar@hotmail.com).

**) Yrd. Doç. Dr., Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Belâgatı Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi, (e-posta: tayseerzaydat@yahoo.com).

GİRİŞ

1. İbnu't-Tarâve'nin Doğumu, Yetişkinliği ve Vefatı:

İbnu't-Tarâve'nin hayatının ele alındığı biyografik eserlerde onun doğum tarihine ait net bir bilgi bulunmamaktadır. Yaklaşık olarak H. 438 yılında dünyaya geldiği düşünülmektedir.¹ Doksan küsur yıl yaşadığı söylenilmektedir. Kaynaklar, doğum tarihiyle ilgili bir şey zikretmediği gibi gençliği hakkında da herhangi bir bilgi aktarmaktadır. Gençliği hakkında bulabildiğimiz tek bilgi Kurtuba'ya taşındığı ve oradaki âlimlerden ders aldığıdır. Sonrasında İsbiliyye'ye gitmiş ve orada eş-Şentemerî'yle bir araya gelerek ondan Sibeveyhi'nin el-Kitabını almıştır. Danya şehrinde de bulunmuş, orada da Ebu'l-Hasan el-Husri'yle görüşmüştür.² Sonrasında Marya şehrine giderek oranın emiri el-Mu'tasım b. Samâdih et-Tecibî ile bir araya gelmiş³ ve onu kasideleriyle övmüştür. Orada bir süre kalmış ve nahiv ilmini okumuştur. Öyle ki kendisine “Nahviyyu'l- Mariyye” denmiştir. Sonrasında Mâlika'ya dönmüş ve hayatının kalanını orada geçirmiştir.⁴ İbnu't-Tarâve, bir öğrenci ve öğretmen olarak Endülüs şehirlerinde çok dolaşmıştır. Yaşadığı dönemde Arap dilini en iyi bilen kimselerindendi. Bir dil fıkıhçısı olarak yetişmiş, güvenilir ve dindar bir kişilik olarak tanınmıştır.⁵ Döneminin en parlak nahiv âlimlerindendi. Vefatı ise, h. 528 / m. 1134 yılında Ramazan ya da Şevval ayında Mâlika şehrinde ileri yaşlarda gerçekleşmiştir.

2. Adı, Künyesi ve Nesebi:

Tam adı Süleyman b. Muhammed b. Abdillâh (İbnu'l-Huseyn)'dir. Künyesi “Ebu'l-Huseyn”dir. Bazı kaynaklarda ise künyesinin “Eba'l-Hasan” olduğu bilgisi yer almaktadır.⁶ Ayrıca es- Sebâî el-Mâlikîy el-Eradîytî el-Mêlikî el-Endülüsî olarak isimlendirilmiştir. “es-Sebâî” Sebâ' b. Yaşcub b. Ya'rub b. Kahtân⁷'a nisbedir. el-Mâlikîy ise Mâlika'ya nisbedir. Burası Endülüs şehirlerinden bir şehirdir.⁸ el-Eradîytî de Eradiyt'a nisbedir ve

- 1) Muhammed İbrahim el-Bennâ, *Ebu'l- Huseyn İbnu't-Tarâve ve Eseruhu fi'n-Nahv*, s. 9., Dâr Buselâma, Tunus, I. Baskı 1980; Bkz. Muhammed b. Muhammed Harrâs, *İtirâdât İbni't-Tarâve en-Nahviyye fî Şerh'i'l-İdâh ale Ebî Ali el-Fârisî*, , 2012. Basılmamış Yüksek lisans Tezi, s.33- 35.
- 2) Meşhur şair Ebu'l-Hasan Ali b. Abdilğâni'dir. Bkz. Ebu'l-'Abbâs Şemseddîn b. Hallikân, *Vefayâtu'l-A'yân ve Ebnâu Ebnâi'z-Zemân*, III/331, Thk.. İhsân Abbâs, Dar Sâdir, Beyrut, 1988.
- 3) Bkz. Hayreddîn ez-Ziriklî, el-Alâm, VII/106, Dâru'l-İlm lil Melâyin, Beyrut, 15. Baskı. 2002.
- 4) Bkz. İbnu't-Tarâve en-Nahvî, *Risâletu'l- İfsâh bi Badi mâ Cea mine'l- Hatai fi'l- İzâh*, s.6, Thk. Hâtîm Sâlih Ed-Dâmin, Beyrut, 1996.
- 5) Bkz. Abdalbâkî Abdu'lmeccid el-Yemenî, *İşâratu't-Ta'yîn ve Terâcimu'n-Nuhât ve'l-Luğavîn*, Thk. Abdulmeccid Debbâb, s.135, Şirketu't-Tibaati'l-Arabîyyeti's-Suudîyye, Riyad, I. Baskı, 1986.
- 6) Ömer Rıza Kehâle, *Mu'cemu'l-Müellifîn*, I/566, Müessesetu'r-Risâle, Beyrut, I. Baskı 1993; Ebu Abdullâh b. El-Asker – Ebu Bekr b. Hamîs, *A'lâmu Mâlika*, s.343-344, Beyrut, 1999.
- 7) Ebû Sa'd Abdulkereîm es-Sem'ânî, *el-Ensâb*, III/209, Beyrut, 1988.
- 8) Ebû Sa'd Abdulkereîm es-Sem'ânî, *el-Ensâb*, V/176.

Mâlika'nın bir köyüdür. İbnu't-Tarâve bu köyde doğmuştur.⁹ el-Mâlikî¹⁰ ise fikhî mezhebine nisbedir.

Soyu, yetiştiği yer hatta adı hakkında ihtilaflar mevcuttur. Çoğunluk onun Mâlika'dan olduğunu söyler. el-Kıftî¹¹ onun Selâ'dan olduğunu iddia eder. Bazen onu Süleyman b. Muhammed b. Abdillâh olarak bazen de Yahya olarak isimlendirir.¹² es-Suyûtî de eserinde İbnu't-Tarâve'nin hayatını iki defa kaleme alır. İkinci defa da “Yahya b. Muhammed, İbnu't-Tarâve olarak bilinen Sebâ'lı hoca...”¹³ şeklinde ondan bahseder. Mâlika ise ilim ve kültür şehirlerinden biriydi. Doğal olarak kendisinde ilmî hareketlilik görülmekteydi. Sahip olduğu ekonomik imkanları ve âlimlerin kendisine göç etmesiyle tanındı. Birçok sanata ev sahipliği yaptı. Âlim ve edebiyatçıları yetiştirmiş neticede Endülüs'ün en meşhur şehirlerinden biri haline gelmiştir. Kurtuba, İşbiliyye ve Gırnâta gibi güçlü bir merkez olmuştur.

3. İlim ve Kültürü:

Çağdaşı olan ve ondan ilim öğrenen talebeleri ve hayatını kaleme alan kimseler tarafından büyük âlimlerden biri olarak kabul edilmiştir. Nitekim o, sadece edip olan nahiv âlimlerine verilen “el-Üstâd” lakabıyla anılıyordu. Aynı şekilde “Nahviyyu'l- Mariyya” olarak da isimlendiriliyordu. Hatta öğrencisi İbnu Semhûn¹⁴ onun değerini vurgulayarak şöyle der: “Nahiv ilminde ondan daha bilgisi yoktur.”¹⁵ ez-Ziriklî de onun hakkında şunları söyler: “Edip bir kişilik olup risale yazarlarından biridir. Şiirleri ve nahiv alanında sivrildiği görüşleri vardır.”¹⁶ es-Suyûtî de “...Usta bir nahiv âlimi ve yetenekli bir edip idi. Şiir ve risaleler yazıyordu. Nahivle ilgili kendine has görüşleri vardı. Bu görüşleriyle diğer bütün nahiv âlimlerine muhalefet etmiştir. Lisan ilimlerinde, nahiv, dil ve edebiyat açısından da öne çıkmıştır.”¹⁷ der. Aynı şekilde es-Suyûtî “Edip bir nahiv âlimidir. İyi bir şairdi. el-Kâdî el- 'Iyâd¹⁸: Onunla çok oturdum, onun edebiyat meclislerinde de bulun-

9) Ebû Sa'd Abdülkerîm es-Sem'ânî, *el-Ensâb*, I/112.

10) Ebû Sa'd Abdülkerîm es-Sem'ânî, *el-Ensâb*, I/398.

11) Bkz. Cemâleddîn Ebu'l- Hasan el-Kıftî, *İnbâhu'r-Ruvât 'alâ Enbâhi'n-Nuhât*, IV/113, Thk.. Muhammed Ebu'l- Fadl İbrâhîm, Kâhire, 1986.

12) Bkz. Muhammed el-Muhtâr Velid Ebbâh, *Târihu'n-Nahvi'l- 'Arabî fi'l-Maşrik ve'l-Mağrib*, s.232-233.

13) Celâleddîn es-Suyûtî, *Buğiyetu'l- Viât fi Tabakâti'l-Luğavin ve Nuhât*, Thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrâhîm, II/341, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 2. Baskı, 1979.

14) Ebu Bekr Süleyman b. Semhûn el-Ensârî el-Kurtubî en-Nahvî'dir. Edip, şair, belâgat ve nahiv âlimidir. Hesap ilmiyle de tanınmıştır. İbnu't-Tarâve ve diğer âlimlerden ders almıştır. 564 yılında Kurtuba'da vefat etmiştir. Bkz. es-Suyûtî, *Buğiyetu'l- Viât*, I/468.

15) es-Suyûtî, *Buğiyetu'l- Viât*, I/602.

16) ez-Ziriklî, *el-'Alâm*, III/132.

17) es-Suyûtî, *Buğiyetu'l- Viât*, I/602.

18) Bkz. ez-Ziriklî, *el-'Alâm*, V/99.

dum. Faydalı ve iyi şeyleri bana öğretti. Bana birçok şiirini okudu...¹⁹ der. İbnu'l- Âbâr²⁰ da şunları aktarır: “Döneminin Arap dili önderlerindendi ve bu alanda meşhur olan teliflerin de sahibiydi.²¹ Zamanındaki Arapçayı en iyi bilen kimselerindendi. Sibeveyhî'nin el-Kitab'ına vâkıftı; kendi döneminde onu kendisinden daha iyi bilen ve daha iyi ezberleyen kimse yoktu. Endülüs'ün dil âlimlerinin büyükleri ondan Arapça hakkında istifade etmişlerdir.”²²

ed-Dabbîy²³ de İbnu't-Tarâve ile ilgili olarak şunları aktarır: “Allah rahmet eylesin, nahivde bir önder idi. Hiç kimse Sibeveyh'in el-Kitab'ını ondan daha iyi ezberleyip daha iyi bilmezdi, ona daha vâkıf biri de yoktu.”²⁴ “Başkalari da onun Arap dili sanatında bir önder, iyi bir araştırmacı olduğuna tanıklık etmişlerdir.”²⁵

Kaynaklarda geçen onun ilmi ve eğiticiliği ile ilgili bilgileri özetleyecek olursak, onun her yerden insanların geldiği edebiyat ve nahivle ilgili meclislerinin olduğu, İmamu'l Suheyli'le bir araya geldiği, İbnu't-Tarave'ye “sen benim hocamsın” dediğini söyleyebiliriz. İbnu't-Tarâve görüşlerine sıkı sıkıya bağlı bir âlimdir.²⁶

4. Hocaları

Kaynaklar bir grup hoca ve talebelerini zikretmişlerdir. Biz bunların en tanınmış olanlarını aktaracağız:

- 1.1. Ebu'l-Haccâc Yusuf b. Süleyman el'A'lam eş-Şentemirî
- 1.2. Ebû Bekr b. 'Iyâş el-Merşânî
- 1.3. Ebu'l- Velîd Süleymân b. Halef el-Bâcî
- 1.4. Ebû Mervân Abdullmelik b. Sirâc
- 1.5. Ebû Bekr Muhammed b. Ağleb b. Ebi'd-Devs.²⁷

19) es-Suyûtî, *Buğiyetu'l- Viât*, II/341.

20) Bkz. ez-Ziriklî, *el-'Alâm*, VI/s.233.

21) İbnu'l- Âbâr, *el-Muktedab min Kitâb Tuhfeti'l-Kâdim*, s.64, Thk.. İbrahim el-Enbârî, Mısır,1989.

22) İbnu'l-Abbâr *et-Tekmiletu lî Kitâbi's-Slâti*, II/704-705, Cezair, 1919.

23) İbnu'l-Abbâr, *et-Tekmiletu lî Kitâbi's-Slâti*, I/114.

24) Ahmed b. Yahyâ ed-Dabbîy, *Buğiyetu'l- Multemis fi Tâihi Ricâli'l-Endülüüs*, s.304; ayrıca Bkz. el-Muğrib fi Huliyyi'l-Mağrib, Ebu'l- Hasan Ali b. Said el-Endülüüs,II/208 Thk.. Şevki Dayf, Daru'l-Maarif, Mısır, II. Baskı,1953.

25) 'Alâmu Mâlika, s.343.

26) Muhammed el-Muhtâr Velid Ebbâh, *Tarihu Nahvu'l-Arabi fi Maşrik ve'l-Mağrib*, 233, Dâru'l-Kütübu'l-İlmiyye, Beyrut, 2. Baskı, 2008.

27) Bkz. İbnu't-Tarâve, *Risâletu'l-İfşâh*, s.6.

5. Talebeleri

- 5.1. Ebû Bekr b. Süleyman b. SemhUn el-Kurtûbî
- 5.2. İbrahim b. Abdulkadir b. Şenî'
- 5.3. Ebu'l-'Abbâs Ahmed b. Hasan b. Seyyid el- Curâvî
- 5.4. Ahmed b. Ali et-Tecîbî
- 5.5. Henûn b. Abdulaziz b. Hakem
- 5.6. Ebu'ş-Şebve Zunbûr b. Ya'sûb el-Hadramî
- 5.7. Sâlih b. Abdulmelik el-Evsî
- 5.8. Sâlih b. Ebi'l-Kâsım Halef el-Ensârî el-Evsî
- 5.9. Sâlih b. Ali el-Hemedânî
- 5.10. Ebû Cafer Târık b. Musa el-Meâfir²⁸

Bu talebelerinden bazıları ve onların da talebelerinin bir kısmı nahiv ilminde İbnu'Tarâve'nin görüşlerini benimsediklerini açıklamışlardır. (Endülüs Nahiv âlimlerinden ve diğerlerinden öğrendiğimiz şey İbnu't-Tarâve haricinde hiç kimsenin Nahiv alanında tek başına bir mezhebe sahip olmadığıdır. Bu da İbnu't-Tarâve'nin Nahiv araştırmalarında yeni ve seçkin bir metod oluşturduğunu göstermektedir. Talebeleri de bu yöntemi takip etmiş ve onun metoduyla hareket ettiklerini ilan etmişlerdir.²⁹

6. Şiir ve Edebiyatı:

Şiir ve edebiyatıyla ilgili olarak günümüze ulaşan tam bir divanı ya da müstakil bir kitabı yoktur. Edebiyatıyla ilgili bulabildiğimiz tek bilgi, edebiyat meclislerinde okuduğu şiirler hakkındaki rivayetlerden ibarettir. Onun, Mâlîka âlimleriyle ilgili beyitleri söylediği rivayet edilir: Şiirlerinden bize ulaşan birkaç rivayet şunlardır:

إذا رأوا جملاً يأتي على بعدٍ مدوا إليه جميعاً كف مقتنص
إن جنتهم فارغاً لزوك في قرنٍ وإن رأوا رشوةً أفتوك بالرخص

“Eşya yüklü bir deve gördüklerinde hepsi ona bakar;

Mıknatıs gibi ondakini çekmek isterler

Fakat sen yanlarına elin boş gidecek olursan sana kıymet vermezler,

Onlara rüşvet verdiğinde ise senin için her şeye cevaz verirler.”

İbnu't-Tarâve bu beyitlerle Mâlîka âlimlerini vasıflandırmaktadır. Şiirde hicivsel semboller mevcuttur.

28) İbnu't-Tarâve, *Risâletu'l-İfsâh*, s.6-8.; Muhammed İbrahim el-Bennâ, *Ebu'l- Huseyn İbnu't-Tarâve ve Eseruhu fi'n-Nahv*, s.22-32; es-Suyûtî, *Buğiyetu'l- Viât*, I/602.

29) Muhammed İbrahim el-Bennâ, *Ebu'l-Huseyn b. Tarâve ve Eseruhu fi'n-Nahv*, s.26.

Başka bir beyitte ise İbnu't-Tarâve, kuraklıktan dolayı yağmur duasına çıkan bir kavmin olduğunu söyler. Hava ise bulutlu ve çiselemektedir. Seccadeye vardıklarında ise bulutlar kayboldu yağmur da kesildi der.

خَرَجُوا لِيَسْتَسْقُوا وَقَدْ نَشَأَتْ   بحريَّةً قَمْنُ بِهَا الشَّحُّ

حتى إذا اصطفوا لدعوتهم   وبدا لأعينهم بها رشح

كشفت السحاب إجابة لهم   فكأنما خرجوا ليستصحوا

“Bir kavim, hava bulutlu ve çiselemekteyken yağmur duası için çıkarlar

Namaza durup duaya başladıklarında yağmurun yağmak üzere olduğunu görüyorlardı

Bulutlar ise dualarına cavaben çekildi, sanki onlar yağmurun durması için dua etmişlerdi.”

Ne yazık ki yazdığı risaleleri ve edebiyatla ilgili nesirleri de günümüze ulaşmamıştır.

7. İlmî Şahsiyeti:

İbnu't-Tarâve yetenekli bir edibin zevkini taşıyan çok kabiliyetli bir âlimdi. Aynı zamanda mantıklı düşünen ve akla önem veren bir kişiliğe sahipti. İnce ve derin hislere, güçlü bir hayal gücü ve bunu en iyi ifadelerle anlatabilme kuvvetine sahip bir edebiyatçıydı. Bir arada hem şair hem de âlim sıfatını taşımak oldukça az görülen bir durumdu. O ise tüm bu özellikleri taşımaktaydı. İbnu't-Tarâve taklitçiliği red eder; sadece doğru olduğuna inandığı şeyi söylerdi. Doğru olduğuna inandığı şeylere hilafet edenden başkasına da muhalif olmazdı. Karşı çıktığı ve reddiyelerde bulunduğu kimselerin konumlarına bakmaksızın, söyleyeceğini söyler, eleştirisini yapardı.³⁰

8. Kitapları ve Eserleri:

8.1. el-Mukaddimât ile İlmî'l- Kitâb ve Şerhi'l-Müşkilât 'ale Tevâlî'l- Ebvâb:

Bu eser Sivebeyhi'nin el-Kitabın'a bir şerh niteliğinde yazılmış değildir. Fakat onun metotlarını gösteren bir kitaptır. Anlaşılmaz yönlerini açıklayan bir özelliğe sahip olup bu eserde Sivebeyhi'ye ters düşen görüşlerini de aktarmıştır. Bunun üzerine çağdaşı olan Nahiv âlimlerinin ona olan karşıtlığı artmış ve sert eleştirilere maruz kalmıştır.

8.2. Terşih el-Muktedî:

Kaybolan eserlerinden biridir. Bu kitap hakkında Sivebeyhin'in el-Kitabı'nın bir özeti olduğu söylenir.

30) Muhammed İbrahim el-Bennâ, *Ebu'l-Huseyn b. Tarâve ve Eseruhu fi'n-Nahv*, 37- 39.

8.3. Makâle fi'l-İsmi ve'l-Musemmâ:

Bu eser, birçok tarihçi tarafından ona nisbet edilmiştir. Konusu bilinmemekle birlikte sadece başlığından dolayı tahmin edilebilmektedir.

8.4. Risâle fimâ Cerâ Beynehu ve beyne Ebi'l-Hasan el-Bâziş:

Bu risale İbnu't-Tarâve ile Ebu'l-Hasan el-Bâziş arasında geçen bir nahiv konusuyla ilgili bir diyalog şeklindedir. Döneminde oldukça meşhur olan bir risaledir.

8.5. Risâletu'l- İfsâh Bibadi mâ Câe mine'l- Hata' fi'l-İzâh:

Dağınık bir halde bize ulaşan görüşleri haricinde günümüze gelen tek eseridir. Bu risale, gerçekte İspanyada Eleskoriyal kütüphanesinde bulunan tek el yazması nüshadan ibarettir. Irak İlim Merkezi tarafından fotokopisi alınmıştır. Bu kitap İbnu't-Tarâve'nin Ali el-Fârisî'nin el-İzah adlı eserine olan reddiyelerini içermektedir. İbnu't-Tarâve el-İzâh'ın Endülüste şöhret kazandığını görür ve buna layık olmadığını ispatlamaya çalışır. Çünkü herhangi bir sistemi olmayan dağınık bir eserdir. Ona göre Sibeveyh'in el-Kitabı'nın daha sistemli, kolay ve daha faydalı bir eserdir. İbnu't-Tarâve bu kitapta yöntemini açıkça gösterir. Nitekim İbnu Aliyi sadece cumhurun görüşlerine muhalefet ettiği ve dışına çıktığı konularda noktalarda eleştirdi.

İbnu't-Tarâve "el-İzah"ı genel olarak eleştirmesine rağmen onun, bazı konularda kitabı ve sahibini övdüğünü de görürüz.³¹ Bu yazma eseri, "Risâletu'l- İfsâh Bibadi mâ Câe mine'l- Hata' fi'l-İzâh"ı, doktor Hâtim Sâlih ed-Dâmin" tahkik etmiştir. Beyrut'ta Dâr-u 'Âlem'il-Kutub'ta basılmıştır. Birinci baskı 1969 da basılmıştır. Kitap yüz altmış sayfadan ibarettir, altmış dört nahiv ve otuz bir sarf konusu içerir. el-İzah'a altmış üç konuda itiraz etmiştir. Kitabında Kur'an'dan kırk, hadisten de bir delil sunmuştur. Beş delil de Arap atasözlerinden getirmiştir. Şiirden getirdiği deliller de yüz on yediyi geçmiştir.³²

9. İbnu't-Tarâve'nin Nahiv İlmindeki Yöntemi

İbnu't-Tarâve Endülüs'te nahiv ilminde ihtisaslaşmış ilk nahiv âlimlerinden biridir. Bu alanda da müstakil eser yazmıştır. Yazıları, mütekaddimûn âlimlerin yanlışlarına dikkat çekme, söylemeyi unuttukları şeyleri ifade etme, açıklama veya yorumunda hata yaptıkları şeylere işaret etme girişimidir. İbnu't-Tarâve'den önce gelen Endülüs'teki nahiv âlimleri ya mütekaddimûnun görüşlerini açıklamış ya da onları aktarmakla yetinmişlerdir. Aralarında yeni bilgiler ortaya koyan veya kendi düşüncelerini söyleyen ya da köklü ve kadim fikirlere aykırı hareket eden kimseler oldukça azdı. İbnu't-Tarâve, taklitçilik kabuğunu kıran, bilinen nahiv yönteminin dışına çıkan, Sibeveyhî'nin bir nevi kutsallaşan görüşlerinin ve kendisinden önceki âlimlerin fikirlerinin dışına çıkma girişiminde bulunan Nahiv âlimlerinden biridir. Onun, Sibeveyhî'nin bazı görüşlerine katıldığını ve

31) Bkz. İbnu't-Tarâve *Risâletu'l İfsâh*, s.122-123.

32) Bkz. İbnu't-Tarâve, *Risâletu'l İfsâh*, Thk., Hâtim Sâlih ed-Dâmin, Fihrist Bölümü.

delillerle onları kuvvetlendirdiğini görüyoruz. Bazen ona karşı çıktığını ve yine delillerle görüşlerini çürütmeye çalıştığına şahit oluyoruz.

İbnu'l-Bâziş, İbnu'd-Dâi', İbnu Harûf ve İbnu Ebi Rabî' gibi çağdaşı olan isimleri görmüş ve eleştiri konusunda cesaretlenmiştir. Çünkü o, ilmî gerçekliğin kutsallığının, şahsın kutsallığından daha önemli olduğuna inanmıştır. İşte bu özelliği onu Malikâ'da çağının nahiv önderlerinden biri haline getirmiştir. Aynı zamanda talebelerinin etrafında toplanmasına, fikirlerini benimseyip, onlardan faydalanıp, İbnu't-Tarâve'nin düşünceleri ve mezhebi doğrultusunda hareket ettiklerini ilan etmelerini sağlamıştır. Mezhepten kasıt, tek bir kişinin düşünceleri demek değildir; aksine bir grup âlimin belli başlı fikirler etrafında birleşmesidir. Bu bir araya gelme bir mezhep, bir mektep (ekol) ya da bir yönelişi meydana getirmektedir. Bu nedenle Basra ekolü veya Kufe ekolü diyor ve bununla Basra veya Kufe âlimlerinden bir topluluğu kastederiz. İbnu't-Tarâve'nin nahiv ilmindeki metodu dediğimizde ise onun yeni fikirlerle diğerlerinden ayrıldığını ve onlara muhalefet ettiğini kastetmiş oluyoruz. İbnu't-Tarâve'nin getirdiği bu yenilikler talebelerine, kendinden sonra gelen ve ondan istifade eden kimselere bir yol gösterici olmuştur.³³ Aynı zamanda onun bu fikirleri nahiv ilminde bilinenlere bir itiraz niteliğinde olup bazı nahiv konularının gelişimini sağlayacak ve anlaşılmasını kolaylaştırmak için tekrar gözden geçirilmelerini ifade eder niteliktedirler.

İbnu't-Tarâve'nin yöntemini kapsamlı bir şekilde anlamak günümüze kadar ulaşabilen tek bir eserden (Risâletu'l- İfsâh Bibadi mâ Câe mine'l- Hata' fi'l- İzâh) anlamak mümkün değildir. Fakat bu, bazen talebelerinin yazdıkları kitapların sayfalarında aktarılan bazen de görüşlerini çürütmeye çalışan muhaliflerinin sözlerinden anlayabileceğimiz yöntemini göz ardı etmek anlamına gelmemektedir.

İbnu't-Tarâve'nin genellikle Bağdat ve Kufeli'lerin görüşlerine meylettiği görülmektedir. el- Mukaddimât isimli eserinde bu iki ekolün görüşlerinden seçtikleriyle Sibeveyhi'nin ve bütün Basralıların eleştirdiği görüşlerine reddiyelerde bulunmuştur. Örneğim o, marifenin asıl, nekranın ise fûru' olduğunu benimsemiştir. Bununla birlikte Sibeveyhi ve Cumhur nekranın asıl, marifenin ise fûru' olduğunu söylemektedirler.³⁴ Bu, Sibeveyhi'den istifade etmediği anlamına gelmemektedir. Aksine o. Risaletu'l-İfsâh adlı eserinde el-Kitab'a son derece önem verdiğini, ondan alıntılarda bulunduğunu ve birçok görüşünü onayladığını görüyoruz. Nitekim o, el-Kadî el-Iyad'ın da aktardığı gibi el-Kitab'a vâkıf olan en önemli isimlerden biriydi. Buna rağmen İbnu't-Tarâve'nin diğer Endülüs âlimlerinden ayrı düştüğü kendine has bir yöntemi vardı. Öyle ki o, Hadis-i Şerifleri de delil olarak getirebiliyordu.³⁵

İbnu't-Tarâve bu eylemiyle birçok kimsenin tepkisini üzerine çekmiştir. O, kendi düşüncesinin hürriyetine ve nahiv kurallarının akılcılığına oldukça önem vermiştir.

33) Muhammed İbrahim el-Bennâ, *Ebu'l-Huseyn b. Tarâve ve Eseruhu fi'n-Nahv*, s.26.

34) Muhammed İbrahim el-Bennâ, *Ebu'l-Huseyn b. Tarâve ve Eseruhu fi'n-Nahv*, s.93.

35) Muhammed İbrahim el-Bennâ, *Ebu'l-Huseyn b. Tarâve ve Eseruhu fi'n-Nahv*, s. 99.

Sibeveyhi'nin nahivdeki liderliğini kabul ederken onun hatasız olmadığının da altını çizmek istemiştir. İbnu't-Tarâve'nin Sibeveyhî haricinde öne çıkan iki nahiv âlimini de eleştirdiğini görüyoruz. Bunlardan biri Ebû Ali el-Fârisî ve Ebû Cinnî'dir. Ebû Ali el-Fârisî'nin ve Ebû Cinnî'nin kitapları Endülüs'e ulaşır ulaşmaz talebeler onları almış ve meclislerde ders olarak okumaya başlamışlardır. İbnu't-Tarâve bunları sert bir şekilde eleştirmiştir. Çünkü ona göre bu eserler gördükleri ilgiyi ve kendilerine verilen konumu hak etmemektedirler. Daha uygun olan Sibeveyhî'nin el-Kıtab'ının, İbnu'n-Nehhâs'ın el- Kâfi'sinin ya da ez-Züccâcî'nin el-Cümel'inin okunmasıdır.

İbnu't-Tarâve'nin metodunun bazı hususlar açısından son derece bilinçli ve özellikle seçilmiş bir yöntem olduğunu görüyoruz. Bazı hususlarda da karşımıza bir eleştiri şeklinde çıkabilmekte ya da onları farklı konuları ilk olarak ortaya koyan bir özellikte görebiliyoruz. Bazen diğer mutekadimîn nahiv âlimlerinin görüşlerinden alıntılarda bulunduğu, el-Fârisî'nin ya da İbnu Cinnî'nin görüşündense Sibeveyhî'nin görüşlerini tercih ettiğine şahit oluyoruz. Kufe ve Bağdatlıların bilgilerini Basralılarınkine üstün görüp benimsemiştir. İsimlerini zikrettiğimiz âlimlere eleştirilerde bulunduğu gibi yeri geldiğinde nahiv âlimlerinin geneline de itiraz edebilmiştir. Eleştirilerin yanı sıra kıyas ve istima' özelliklerine dayandığı içtihatlarda da bulunmuştur. Başka bir ifadeyle kıyas ve istima' İbnu't-Tarâve'nin metodunun özellikleri arasındadır. Diğer bir özelliği ise hadis-i şerifleri delil olarak kullanması böylelikle de istiḥâdın kapsamını genişletmesidir.

SONUÇ

Endülüs düşünürler ve âlimler açısından oldukça verimli bir çevredir. Burada isimlerini, tarihe altın harflerle yazdıran birçok isim yetişmiştir.

Endülüslülerin özellikle Kur'an ve Arap diline verdikleri önem oldukça büyüktür. Öyle ki bu iki ilimlerde çok büyük gayret sarf etmiş ve bunlar için uzun ve meşakkatli yolculuklar yapmışlardır.

Endülüslü bir âlim olan İbnu't-Tarâve nahiv araştırmalarında Arap dilindeki inceliği ve sırları gösteren yeni bir yöntem ve seçkin bir üslup ortaya koyabilmiştir. Ayrıca bu dilde nasıl araştırma yapılabileceğinin de yollarını göstermiştir. Nahiv yazarlarına eleştiri ve reddiyenin de örneklerini sunmuştur.

İbnu't-Tarâve'nin *Risâletu'l-İfsâh* adlı eseri derin bir düşüncenin, güçlü delillerin ve titiz tahlillerin ortaya konduğu bir kitaptır. Delile karşı delillerle, örneğe karşı örneklerle reddiyelerde bulunmuştur.

KAYNAKÇA

Buğyetu'l- Multemis fî Tâihi Ricâli'l-Endülüs, Ahmed b. Yahyâ ed-Dabbîy, s.304; ayrıca bkz. el-Muğrib fi Huliyyi'l-Mağrib, Ebu'l- Hasan Ali b. Said el-Endülüsî, II/208 thk. Şevki Dayf, Daru'l-Maarif, Mısır, II. Baskı,1953.

- Buğyetu'l- Viât fî Tabakâti'l-Luğavin ve Nuhât, Celâleddîn es-Suyûtî, Thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrâhîm, II/341, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 2. Baskı, 1979.
- Ebu'l- Huseyn İbnu't-Tarâve ve Eseruhu fi'n-Nahv, Muhammed İbrahim el-Bennâ, Dâr Buselâma, Tunus, I.
- Ebu'l- Huseyn İbnu't-Tarâve ve Eseruhu fi'n-Nahv, Muhammed İbrahim el-Bennâ. el-Alâm, Hayreddîn ez-Zirikî, Dâru'l-İlm lil Melâyîn, Beyrut, 15. Baskı. 2002.
- el-Ensâb, Ebu Sa'd Abdulkerîm es-Sem'ânî, Beyrut, 1988.
- el-Muktedab min Kitâb Tuhfeti'l-Kâdim, İbnu'l- Âbâr, s.64, Thk. İbrahim el-Enbârî, Mısır, 1989.
- et-Tekmiletu lî Kitâbi's-Sılati, İbnu'l-Abbâr, II/704-705, Cezair, 1919.
- İnbâhu'r-Ruvât 'alâ Enbâhi'n-Nuhât, Cemâleddîn Ebu'l- Hasan el-Kıfî, Thk. Muhammed Ebu'l- Fadl İbrâhîm, Kâhire, 1986.
- İşâratu't-Ta'yîn ve Terâcimu'n-Nuhât ve'l-Luğavîn, Abdalbâkî Abdu'lmeccîd el-Yemenî, Thk. Abdulmecid Debbâb, Şirketu't-Tıbaati'l-Arabiyyeti's-Suudiyye, Riyad, 1. Baskı, 1986.
- Mu'cemu'l-Müellifîn, Ömer Rıza Kehâle, Müessesetu'r-Risâle, Beyrut, 1. Baskı 1993; A'lâmu Mâlika, Ebu Abdullah b. El-Asker – Ebu Bekr b. Hamîs, Beyrut, 1999.
- Risâletu'l- İfsâh bi Badi mâ Cea mine'l- Hatai fi'l- İzâh, İbnu't-Tarâve en-Nahvî, Thk. Hâtim Sâlih Ed-Dâmin, Beyrut, 1996.
- Tarihu Nahvu'l-Arabi fi'Maşrik ve'l-Mağrib, Muhammed el-Muhtâr Velid Ebbâh, 233, Dâru'l-Kütübu'l-İlmiyye, Beyrut, 2. Baskı, 2008.
- Vefayâtu'l- A'yân ve Enbâu Ebnâi'z-Zemân, Ebu'l-'Abbâs Şemseddîn b. Hallikân, Thk. İhsân Abbâs, Dar Sâdir, Beyrut, 1988.